

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

25. 5. 2010

A1. Ο Εγγονόπουλος εμπνέεται από την εποχή του Εμφύλιου πολέμου και από την αδυναμία του να παραγάγει ποιητικό λόγο μέσα στις συνθήκες που ο πόλεμος δημιουργεί. Ο ποιητής αισθάνεται την ανάγκη να καταφύγει στην ποίηση για να εκφράσει τη θλίψη του, την πίκρα του για όσα προκάλεσε ο πόλεμος αυτός στους Έλληνες, αλλά και για την αρνητική του επίδραση στην ποιητική έμπνευση. Γι' αυτό κι η ποίηση του Εγγονόπουλου είναι χείμαρρος συναισθημάτων και ιδεών που δεν διακόπτεται ούτε από την τυπική παρουσία των σημείων στίξης.

Η ζοφερή πραγματικότητα του Εμφυλίου έχει αρνητική επίδραση στο έργο του ποιητή, ο οποίος κρίνει πως η εποχή είναι ακατάλληλη για ποίηση (όχι δεν είναι δυνατό, αλλά δεν πρέπει να γράφονται ποιήματα) λόγω της τραγικότητας της κατάστασης και των θανάτων αλλά και τα ποιήματα που γράφει είναι πολύ πικραμένα και πολύ λίγα.

Έτσι, η διαπίστωση του ποιητή ότι *δεν είναι εποχή για ποίηση* και το ότι γράφει *πολύ λίγα* ποιήματα δείχνουν ρεαλισμό, ενώ το ότι τα ποιήματα του *είναι πολύ πικραμένα* φανερώνει συναισθηματική συμμετοχή: την ευαισθησία του ποιητή απέναντι στους νεκρούς και στο δράμα του λαού.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα εξής:

- **οι στίχοι 2-4 (του εμφυλίου δεν είναι εποχή για ποίηση).** Αναφέρεται στην τραγική εποχή του εμφυλίου σπαραγμού, και πιο συγκεκριμένα στη β' φάση του εμφυλίου. Κατά τον Εγγονόπουλο είναι μια εποχή που ακυρώνει τη λειτουργία της ποίησης. Μια τέτοια εποχή δεν ευνοεί ούτε την ποίηση ούτε άλλες επιλογές που εμφανίζονται ως φυσιολογικές σε ειρηνικές περιόδους.
- Η αναφορά σε προσωπικά βιώματα επαληθεύεται και με τη χρήση του α' προσώπου «τα ποιήματά μου... τόσο λίγα». Παρουσιάζει εμφαντικά τη λιγιστή ποιητική του παραγωγή. Δε θα ήταν υπερβολή να υποστηρίξει κανείς πως ο ποιητής προσπαθεί να απολογηθεί πρώτα πρώτα στον εαυτό του και στη συνέχεια στους άλλους και να δικαιολογήσει την αδυναμία του να προσφέρει περισσότερα ποιητικά κείμενα.
- **ο στίχος 17 (και τότε—άλλωστε— δεν ήσαν;)** ο οποίος τοποθετείται ολόκληρος σε παρένθεση, γιατί ο ποιητής επιθυμεί να τονίσει πως η πίκρα, που προανέφερε, χαρακτηρίζει συνολικά την ποιητική του παραγωγή κι όχι μόνο τα ποιήματα της περιόδου του Εμφύλιου πολέμου. Οι παύλες στη λέξη *άλλωστε* λειτουργούν παρενθετικά για να υπογραμμίσουν τη διαπίστωση ότι η ποίηση του αποπνέει και τη θλίψη του, το σπαραγμό του για όσα βλέπει γύρω του. Το ερωτηματικό στο τέλος του στίχου καθορίζει την ερώτηση ως ρητορική — ο ποιητής απευθύνεται στον εαυτό του και επιβεβαιώνει τη διάρκεια του πόνου του, τονίζει την εξάντληση του μέσα από τη διαπίστωση πως όλη του η ζωή πέρασε σε συνθήκες τραγικές.

B1. Το ποίημα είναι λιτό σε σχήματα λόγου: περιέχει τη μεταφορά εμφυλίου σπαραγμού, με την οποία υπαινικτικά υποδηλώνει τη στάση του και χαρακτηρίζει τον εμφύλιο πόλεμο με τη λέξη «σπαραγμού», λέξη με έντονη σημασιολογική και συναισθηματική φόρτιση. Επίσης, χρησιμοποιεί την εκφραστική παρομοίωση «σαν πάει κάτι...αγγελτηρίων θανάτου». Το κλίμα θανάτου που κυριαρχούσε το 1948 δίνει την αφορμή να δανειστεί την εικόνα αυτή, καθώς τα μακάβρια χαρτιά ήταν τόσα πολλά, ώστε μπορούσε να τα χρησιμοποιήσει αυτός που θα έγραφε ποίηση ως υλικό γραφής. Αιτιολογεί την ποιητική αδυναμία: όταν ο θάνατος είναι παρών, η ποίηση από σεβασμό και διακριτικότητα είναι απύσχα ή κάνει ελάχιστα αισθητή την παρουσία της τόσο μόνο, όσο χρειάζεται για να εκφράσει την οδύνη του ποιητή και την αδυναμία του να αρθρώσει ποιητικό λόγο μέσα στην πιο αντιποιητική μορφή της κοινωνικής ζωής, τον εμφύλιο σπαραγμό του λαού. Με αυτά, λοιπόν, τα σχήματα λόγου ο ποιητής εκφράζει τη βαθειά θλίψη του.

B2.a. Ο Νίκος Εγγονόπουλος ήταν από τους πρώτους που προσχώρησαν στον **υπερρεαλισμό** και παρέμεινε ακραίος, αδιάλλακτος και συνεπής υπερρεαλιστής μέχρι τέλους. Η τολμηρότητα των στίχων του και η προκλητική επαναστατική ποιητική του γραφή προκάλεσαν τα πικρόχολα και ειρωνικά σχόλια της κριτικής. Στο ποίημα είναι ευδιάκριτα κάποια στοιχεία του υπερρεαλισμού, όπως η **απουσία στίξης** (υπάρχει μόνο ένας παρενθετικός στίχος που περιέχει ρητορική ερώτηση), οι **μονολεκτικοί στίχοι**, που εκφράζουν τον

κατακερματισμό της εποχής, η **ελλειπτική διατύπωση**, που προβάλλει την πίκρα του ποιητή. Δεν έχει όμως τα τυπικά γνωρίσματα του υπερρεαλισμού, όπως την αυτόματη γραφή, το συνειρμικό λόγο, την απουσία νοηματικού περιεχομένου και λογικού ειρμού. Η μορφή του ποιήματος, στην ουσία, υπηρετεί την αδυναμία του ποιητή να αρθρώσει λόγο κάτω από τραγικές συνθήκες. Μόνο που τελικά το ποίημα γράφεται και λειτουργεί ως διαμαρτυρία.

B2.β. Με τη φράση *κι άλλα παρόμοια* (πρβ. την καθαφική φράση *κι άλλα ηχηρά παρόμοια*) εννοούνται με κάποια **ειρωνική διάθεση** όλες οι άλλες μορφές της τέχνης (ζωγραφική, μουσική, θέατρο, γλυπτική κ.ά.), οι οποίες σε ανάλογες εποχές παρουσιάζουν στασιμότητα, γιατί όλα τα σκεπάζει ο πόνος, ο άνθρωπος έχει ως μέλημα την επιβίωση του και οποιαδήποτε άλλη ενασχόληση είναι παραμερισμένη ή και περιττή.

Γ1.

Το πικρό συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο ποιητής είναι: *γι' αυτό και τα ποιήματά μου ...λίγα*. Οι συνέπειες του εμφυλίου σπαραγμού έχουν να κάνουν με την ποιότητα των ποιημάτων του ποιητικού υποκειμένου και με την ποσότητα.

• Η πίκρα είναι ένα από τα δύο βασικά μοτίβα της ποίησης του Ν. Εγγονόπουλου (το άλλο είναι ο έρωτας).

Στην παρενθετική ερωτηματική φράση *και πότε –άλλωστε– δεν ήταν;* ο ποιητής εξομολογείται το σταθερό συναισθηματικό προσανατολισμό της ποίησης του, που τον έχουν δημιουργήσει οι τραγικές για τον ελληνικό λαό περίοδοι με τα αντίστοιχα γεγονότα και τις καταστάσεις (Μικρασιατική καταστροφή και προσφυγιά, μεταξική δικτατορία, πόλεμος του 1940, Κατοχή Αντίσταση, εμφύλιος σπαραγμός). Η θλίψη του ποιητή για τον Εμφύλιο και η γενικότερη ευαισθησία του αποτυπώνεται στην ποίηση του με τη ρητορική ερώτηση που η απάντηση είναι αυτονόητη: *ποτέ - τα ποιήματά μου ήταν πάντα πικραμένα και κλείνεται σε παρένθεση, επειδή φεύγει από το χρονικό πλαίσιο του θέματος και αναφέρεται σε εποχές του παρελθόντος.*

Τη φθίνουσα πορεία της ποιητικής του παραγωγής την αποδίδει emphatically με τον προσδιορισμό *προπάντων* και μορφολογικά με τους τρεις τελευταίους στίχους βάζοντας στον καθένα από μια μόνο μικρή λέξη.

Το ποίημα προβάλλει το θέμα της λειτουργίας της ποίησης μέσα σε ιδιαίτερα σκληρές συνθήκες: είναι δύσκολο να ανταποκριθεί στο χρέος του ο ποιητής, όταν η εποχή του είναι τόσο τραγική, γι' αυτό σπαίρνει από σεβασμό και διακριτικότητα.

Δ1. Και τα δύο ποιήματα αναφέρονται στο ρόλο της ποίησης σε δύσκολους και στυγερούς καιρούς. Οι ποιητές αφορμώμενοι από την εποχή τους παρουσιάζουν ανάγλυφα μέσα στη ποιητική τους δημιουργία τα προβλήματα που ταλανίζουν το κοινωνικό σύνολο και αναλαμβάνουν τον επίπονο ρόλο του καθοδηγητή. Από τη μία, ο Ν. Βρεττάκος, ο οποίος ανήκει στη γενιά του Μεσοπολέμου, ονειρεύεται την ποίηση ως πηγή γένεσης («Σε ονειρευόμουνά δέντρο- Σε ονειρευόμουνά μήτρα»). Όμως, η τέχνη της ποίησης έρχεται αντιμέτωπη με δυσκολίες («καιροί σκοτεινοί), όπως αντίστοιχα και στο ποίημα του Εγγονόπουλου («δεν είναι εποχή για ποίηση κι άλλα παρόμοια»). Η διαφορά αναμεσα στα δύο, ωστόσο, ποιήματα είναι ότι ενώ ο Εγγονόπουλος αδυνατεί να παράγει ποιητικό λόγο σε τόσο δύσκολες εποχές, ο Βρεττάκος, από την άλλη αντιστέκεται στην περιορισμένη δημιουργία («Κι όμως, ποίηση εσύ, αμετάπειστο ρεύμα τ' ουρανού, επιμένεις»). Επιμένει στην ποιητική γραφή και επιδιώκει να γίνει ο μεσολαβητής ανάμεσα στους ανθρώπους και στο θεό- ουρανό (δηλαδή τον πνευματικό κόσμο). Επιθυμεί, λοιπόν, να τονώσει τις δραματικές προσπάθειες των ανθρώπων. Από την άλλη, ο Εγγονόπουλος εκφράζει την αδυναμία του μπροστά στην αγριότητα του εξωτερικού ερεθίσματος να παράγει τέχνη και ειδικότερα την πιο ευαίσθητη μορφή της, την ποίηση.

Τέλος, και οι δύο ποιητές εκφράζουν τον προβληματισμό τους για τον κοινωνικό ρόλο της ποίησης και το καθήκον που οφείλει να διαδραματίσει ο ποιητής και γενικότερα ο πνευματικός άνθρωπος σε δύσκολες εποχές.